

Historia obecności kultury żydowskiej na Bałkanach jest złożona, podzielona wieloma granicami politycznymi, a jej horyzont wyznacza podstawowa granica kulturowa między Żydami aszkenazyjskimi i sefardyjskimi. Udokumentowana historia Żydów na Bałkanach sięga wczesnego średniowiecza i wielokrotnie z różnych punktów widzenia była przedmiotem zainteresowania badaczy. Jednak ciągle można wskazać luki poznawcze dotyczące przeszłości tej grupy. Jednym z nich jest historia żydowskich kobiet.

Projekt jest **wszechstronną i syntetyczną analizą wielojęzycznego piśmiennictwa i literatury** (bośniacko-chorwacko-serbskiej, słoweńskiej, macedońskiej, ladino, hebrajskiej, niemieckiej, węgierskiej, jidysz) **autorstwa bałkańskich Żydówek** (Sefardyjek i Aszkenazyjek). Celem jest rekonstrukcja wewnętrznej dynamiki procesu, który rozpoczął się w XIX wieku i trwa do dziś: bałkańskie Żydówki wyrażające i opisujące swoją **zmieniającą się tożsamość poprzez teksty literackie**. Interesuje mnie, jak – działając niezależnie od siebie i poza wszelkimi ramami instytucjonalnymi – pewne kobiety (a nie mężczyźni) inicjowały działalność literacką i odegrały kluczową rolę w podtrzymywaniu i przekazywaniu żydowskiej tradycji tego regionu. Moje pytania badawcze dotyczą tego, kiedy, jak i dlaczego poszczególne autorki, zarówno na Bałkanach, jak i poza nimi (Izrael, Anglia, Francja, USA), podejmowały w swoich tekstach refleksję nad problemem żydowskości oraz jak postrzegały swoją tożsamość w środowisku kulturowym.

Grupa, będąca przedmiotem zainteresowania projektu, to **bałkańskie Żydówki opisywane jako mniejszość wieloaspektowa**, której (nie)obecność i niewidoczność w dotychczasowych badaniach wynika z jej **liminalnego i subwersywnego charakteru**, tj. przekraczania wszystkich głównych podziałów tkwiących u podstawy zasadniczych sposobów rozumienia i opisywania dominujących kultur Bałkanów. Dlatego literatura bałkańskich Żydówek będzie opisywana w **ujęciu intersekcjonalnym**, uwzględniającym szereg historycznych, społecznych, kulturowych i religijnych czynników. Grupa będzie analizowana w kategoriach binarnych opozycji, przede wszystkim płci (mężczyzna vs. kobieta), religii (chrześcijanie [katolicy i prawosławni], muzułmanie, żydzi), edukacji (edukacja vs. brak formalnego wykształcenia), regionu (wpływy systemów politycznych, takich jak Imperium Osmańskie, Cesarstwo Austro-Węgierskie, Republika Wenecka), kultury (aszkenazyjska vs. sefardyjska), narodowości (bośniacka/chorwacka/serbska, żydowska, jugosłowiańska) i języka (bośniacki/chorwacki/serbski, ladino, hebrajski, jidysz itd.). Mnogość czynników, które wpłynęły na ukształtowanie się kultury żydowskiej sprawia, że dziś nie należy mówić o niej jako o monolocie, ale jako o **żydowskim pluralizmie kulturowym**, który należy badać w jej **lokalnych przejawach**.

W projekcie traktuję pisanie jako nieoczywistą praktykę literacką, w której rozumiem literaturę w jej najszerszym znaczeniu – jako twórczość fabularną, paraliteracką i dokumentalną, czyli literaturę świadectwa. Tekst osadzony kulturowo będę rozpatrywać jako literacką reprezentację określonych problemów kultury (żydowskości, bałkańskości i kobiecości). Tekstom autorstwa Żydówek będę się przyglądać jako **dyskursowi mniejszości**, w którym wyraża się **plynna i historycznie zmienna tożsamość złożona** autorek. Zamierzeniem projektu jest zbadanie sposobu, w jaki w tej grupie przejawiają się fundamentalne problemy zarówno ogólnych, jak i żydowskich ruchów ideologicznych oraz jak kształtuje się proces definiowania własnych granic – osvajanie własnego „ja” w akcie narracyjnym, samoprzypisanie się i wykluczenie. W projekcie zamierzam zbadać, 1) kiedy i w jakich społecznych okolicznościach doszło do tego, że właśnie kobiety, pozbawione często ram instytucjonalnych, rozpoczęły działalność pisarską zorientowaną na przekazywanie żydowskiej tradycji tego regionu; oraz 2) pojawiające się w różnych okresach tekstowe reprezentacje problemu żydowskiej, bałkańskiej i kobiecej świadomości i tożsamości autorstwa kobiet oraz ich współzależności. Zamierzam dowieść, że w przypadku bałkańskich Żydówek – **żyjących na styku kilku przecinających się kultur i grup społecznych** – można mówić o charakterystycznych dla tej grupy **różnych wariantach międzykulturowej i transkulturowej identyfikacji, formowanych w oparciu o kilka, określonych punktów odniesienia**.

Projekt ten analizuje działalność grupy, która do tej pory pozostawała poza zainteresowaniem nie tylko studiów żydowskich, ale również badań historycznych i literackich w ogóle. Projekt znacząco wzbogaci stan badań nad historią kobiet żydowskich, a w szczególności nad historią Żydów jako integralną częścią dziedzictwa w krajach bałkańskich. Proponowane badania z jednej strony wzbogacą wiedzę o przeszłości tej grupy, a z drugiej zaprezentują **nowe podejście do badania grup żydowskich jako grup mniejszościowych oraz jako wykluczonej grupy mniejszościowej w środowisku wielokulturowym**.

Badania tożsamości oparte na piśmiennictwie pozwolą mi **opisać (zrekonstruować i poddać refleksji) pierwotną hybrydyczność społeczności lokalnej oraz rozwinąć badania, które mają znaczenie dla zrozumienia obszaru bałkańskiego**. Projekt jest zatem **pionierskim przedsięwzięciem w badaniu grup mniejszościowych na obszarach wielokulturowych w Europie**.